

De datering van de Neerlandse steeg en de Rietdijk onder Andel en Giessen

P. VAN EETEN

In het artikel 'Dijken in Heusden en Altena' dateert Braams een aantal dijken na 1421. In deze reactie wordt aangetoond dat deze dijken van oudere datum zijn.

In de jaargang 1990 van dit tijdschrift (pp. 38-47) publiceerde B.W. Braams een artikel over de bedijkingen in de Landen van Heusden en Altena na de Sint-Elizabetsvloed van 1421. Daar in komt een lange paragraaf voor over 'Partiële bedijkingen in het Land van Altena', waarin de auteur, zonder dat hij steunen kan op schriftelijke gegevens (p. 44), een aantal binnendijken onder Andel, Giessen, Woudrichem, Rijswijk en Uitwijk aanwijst die volgens hem, in het kader van partiële bedijkingen, aangelegd moeten zijn na de ramp van 1421. Misschien is dat in enkele gevallen ook zo, maar in minstens twee ervan valt aan de hand van schriftelijke gegevens aan te tonen dat Braams ongelijk heeft, en dat de door hem aangewezen binnendijken lang vóór 1421 bestaan. Het betreft de dijken onder Andel en Giessen, waarover hij schrijft: *Zo hebben de ingelanden van Andel kans gezien om het dorpsgebied van Op-Andel vrij snel na de inbraken geheel watervrij te maken. Aan de zuidzijde werd de Achterdijk weer in gebruik genomen en aan de westzijde werd de Rietkade opgeworpen. Later heet de Rietkade hier Neer-Andelse Steeg. Het lijkt er op, dat deze bescherming is aangelegd ná de Zoutendijk en voor de Mosterdijk. De aanleg moet dan tussen 1434 en 1450 hebben plaatsgevonden. De bewoners van Neer-Andel en Giessen legden dicht bij hun woongebied de Rietdijk aan, van de Neer-Andelse Steeg tot aan de Alm, dwars door de verkaveling.*

De aktes waaruit blijkt dat de Neerlandse steeg en de Rietdijk, die de scheiding vormt tussen de Sint-Romboutspolder en de Andelse en Giessense Weide, lang voor 1421 bestaan, zijn te vinden in het Hollandse leenregister. Allereerst wordt Jan van Giessen Vastratszoon op 25 april 1379 door de graaf van Holland beleend met 12 morgen land in Andel, strekkend van de Hoofdraaf (dus in Neerandel) tot de achterdijk. Als belendingen worden genoemd: oost Jacob Hermansz. met land en hofstede en west Coffen

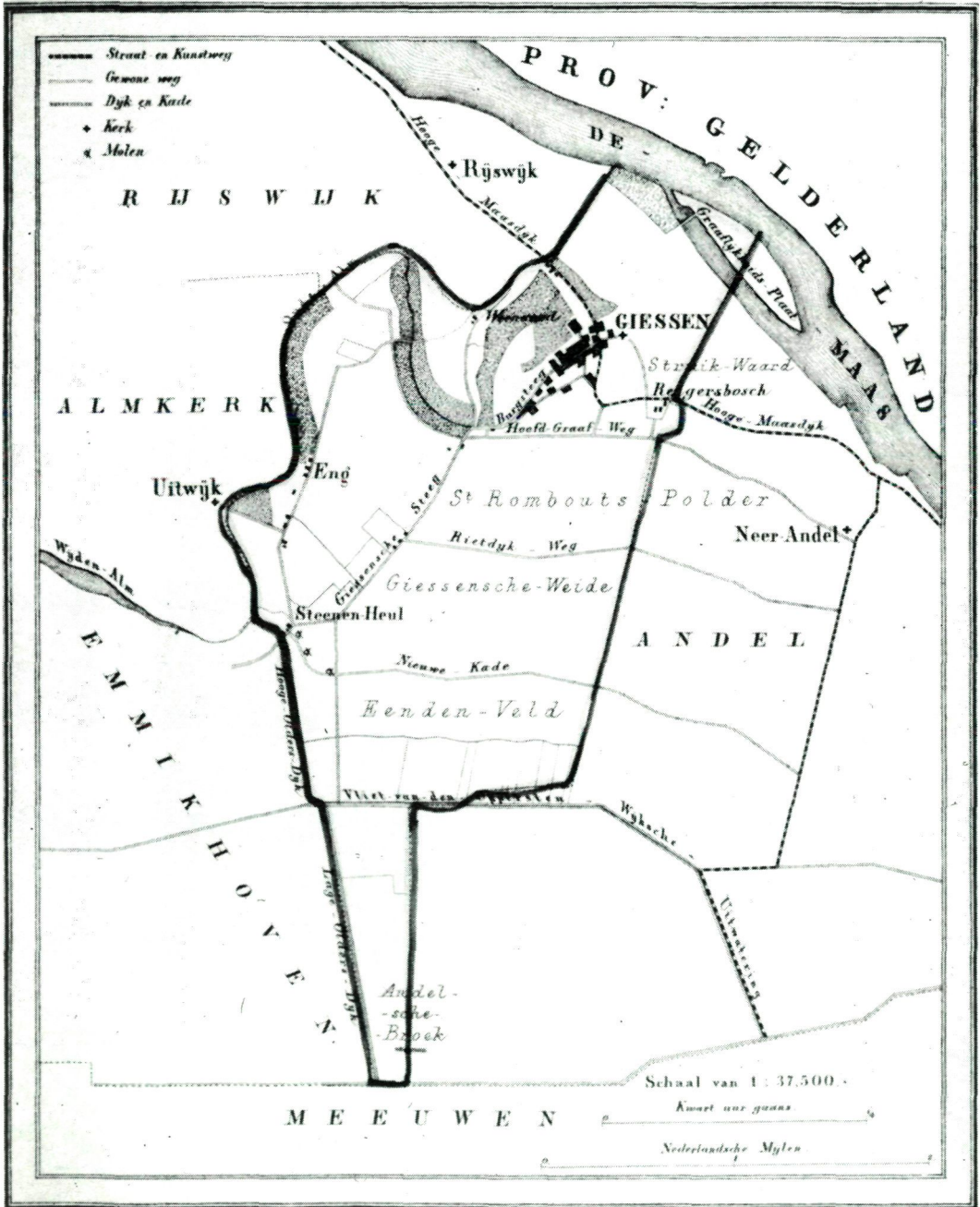
Geenken met land en hofstede.¹ Het is hier al meteen waarschijnlijk dat deze 'achterdijk' uit 1379 identiek moet zijn aan de Rietdijk, maar omdat 12 morgen vrij veel is, zou je eraan kunnen twijfelen.

Alle twijfel wordt weggenomen door twee aktes. Op 8 augustus 1396 wordt Arent van Giessen van Poederrijen, na het overlijden van zijn vader, beleend met 4 morgen 2 hont land in Andel bij de nederste kerk, strekkend van de halve straat tot de achterdijk, naast de steeg van Uitandel.² Op 7 oktober 1418, als Jan, bastaard van Hubert van Poederrijen met dit land beleend wordt, na overdracht door Arent van Poederrijen Janszoon van Giessen, wordt de aanduiding 'naast de steeg van Uitandel' gepreciseerd tot: 'oost: de steeg, genaamd Uitandelse gemene steeg'.³ De tekst van deze laatste akte is volgens mij niet voor tweeërlei uitleg vatbaar: het land ligt bij de nederste kerk, dat is de Sint-Romboutskerk in Neerandel, ten westen van de Uit- of Neerlandse steeg, en strekt van de Hoofdraaf tot de achterdijk, die gezien de grootte van het perceel, 4 morgen en 2 hont, identiek moet zijn met de Rietdijk. Neerlandse steeg en Rietdijk dateren dus met zekerheid van vóór 1396 respectievelijk 1379, en niet van ná 1421, zoals Braams veronderstelt.

Uiteraard is het heel goed mogelijk, al ontbreken ook daarover voorzover ik weet schriftelijke gegevens, dat de bewoners van Andel en Giessen na de Sint-Elizabetsvloeden van 1421 en 1424, in afwachting van de generale bedijking, bestaande binnendijken als de Uitandelse steeg en de Rietdijk versterkt hebben zodra het water zich had teruggetrokken, zodat de hoger gelegen gebieden droogvielen. Dat is precies wat ze 170 jaar later doen, na de inundatie van 1589. Ook dan blijft de generale bedijking, om militaire redenen, jarenlang uit, om precies te zijn tot 1594. Maar al in de zomer van 1591 vraagt de ambachtsheer van Gies-

PROVINCIE NOORDBRABANT.

GEMEENTE GIESSEN.

1865.

574 Bunders. 500 Inwoners.

Uitgave van Hugo Suringar te Leenwarden

sen, Hendrick Pieck, uit naam van de gemene geërfden van Giessen, Op- en Neerland en verscheidene geërfden van Rijswijk en Uitwijk, de Staten van Holland om toestemming de Broekse dijk tussen Opandel en het Land van Heusden te laten repareren. Ze willen daar zelf 2500 gulden op toeleggen, en zullen als het werk achter de rug is *ettlicke binnendijcken tot caden opmaken, daermede ontrent twaelfff off derthien hondert mergen mogen gepreserveert ende gebruyckt werden*.⁴

Als nu inderdaad na de Sint-Elisabethsvloeden iets dergelijks gebeurde, dan kunnen mijns inziens de Uitandelsesteeg en de Rietdijk, die de scheiding vormt tussen de Sint-Romboutspolder en de Andelse en Giessense Weide, bij wijze van noodvoorziening versterkt zijn ter bescherming van de Sint-Romboutspolder die, zoals uit het voorgaande blijkt, aan het eind van de 14e eeuw in ieder geval de facto bestaat, ook al duikt de naam pas veel later in de stukken op. Maar erg logisch lijkt mij dat toch niet. Immers, op 4 mei 1403 oorkondt Willem van Oostervant als heer van Altena dat hij een watergang heeft laten aanleggen voor de bewoners van Wijk en Veen, in het Land van Heusden die over Andels en Giessens gebied loopt en uitwatert op de Alm.⁵ Dit is kennelijk het water dat we in 16e-eeuwse aktes tegenkomen als *de Wijcksche vliet*,⁶ in de 17e eeuw als Heusdense Uitwatering of Watergang van den Lande van Heusden, en op een 19e-eeuws kaartje als Vliet van de Opperste Wijkse Uitwatering. De vliet scheidt de polder het Endeveld van het Pompveld en de kleine polders Andeler en Giessener Broek, om vervolgens, net als de uitwatering van de Giessense polders, uit te monden in de Alm. Het lijkt mij nu logisch dat de geërfden van Andel en Giessen, als ze tot partiële bedijking overgingen, gekozen zullen hebben voor versterking van de kaden van deze vliet. Helaas blijft dit alles, ik geef het toe, bij gebrek aan bronnen pure speculatie.

Wel meen ik dat er door de maatregelen van de heer van Oostervant in 1403 een situatie ontstaat die na de Sint-Elisabethsvloeden in grote lijnen eenvoudig blijft voortbestaan. Dat dit zo is

blijkt ook nog uit een ander feit. Willem van Oostervant bepaalt in 1403 dat de mannen van Wijk en Veen hun nieuwe watergang zelf moeten ruimen en schoonhouden, en dat de heemraden van Andel en Giessen tot taak krijgen de schouwdagen af te kondigen, op de eerste zondag nadat die van Wijk en Veen om een schouw vragen. Uit de bewaard gebleven polderrekeningen uit het laatste decennium van de 16e eeuw blijkt dat bijna tweehonderd jaar later die heemraden dat nog altijd trouw doen, en dat de *borgemeesteren* van Wijk en Veen er even trouw voor naar Giessen komen.⁷

NOTEN

- 1 Algemeen Rijksarchief, Leen- en registerkamer Holland (LRK) 50, f. 164v nr. 971.
- 2 LRK 52, f. 221 nr. 936.
- 3 LRK 59 (VIII), f. 18v-19.
- 4 Streekarchief Heusden, Archief Oudland van Altena, Resolutieboek.
- 5 K.N. Korteweg, Rechtsbronnen van Woudrichem en het Land van Altena. Utrecht, 1948, akte nr. 230.
- 6 Rijksarchief in Utrecht, Oudmunster 754-1, Blokcedullen van de tienden in Giessen in 1532 en 1578.
- 7 Deze niet geïnventariseerde polderrekeningen bevinden zich in het Archief Oudland van Altena.